

HLÍDKA HISTORICKÉ FALERISTIKY

K 610. výročí Řádu Draka

Jiří L. Bílý

Při kulatém výročí před deseti léty byla řádu Draka (Ordo equestris Draconis Hungaria, Gesellschaft mit dem Trakchen, Orden des überwundenen (mitunter) Drachens in Ungarn) věnována v Maďarsku velká pozornost jako významné kapitole staré uherské historie, ale také do řádu vstoupila řada celebrit. Vzniká dojem, že vše bylo řečeno. Opak je pravdou. V řádových dějinách je mnoho nejasných kapitol, na něž hodláme na tomto místě upozornit v polemice s některými autory.

První se týká úmyslů zakladatele řádu uherského krále Zikmunda Lucemburského v roce 1408. První je tvrzení, že řád neměl křížácký charakter a rytíři nebojovali jako vojenská jednotka proti pohanům a heretikům. Je třeba vždy rozlišovat záměry panovníka, a jak se tyto záměry zformovaly ve střetu s realitou.

Zikmund Lucemburský věřil, že válku s osmanskými Turky povede ve spojení s křížáckými řády. Máme zprávy o nabídce Zikmunda německým rytířům na přesídlení do Uher a ochranu proti Turkům. Jeho snaha zapojit do boje rytířské řády se nesetkala s úspěchem. Založení řádu Draka mělo napřímit pozornost šlechticů na turecké nebezpečí. Vytváření řádu Draka k boji proti Turkům bylo podmíněno vyřešením vnitřní politické situace a spojováním osob z různých mocenských skupin, takže mohlo vypadat, že řád měl urovnat vnitřní rozdělení uherské elity. Řád sice nevystupoval jako vojenská jednotka, ač měl svůj prapor, ale v jeho řadách bylo mnoho významných protitureckých bojovníků (valašský kníže Vlad I. a další)

Řád byl původně pojímán jeho zakladatelem Zikmundem Lucemburským jako domácí řád: v listině Ondřeje z Čopu (1418) je řád definován jako „*Naše rodinná společnost řádu Draka*“, obdobně jako známé Zlaté rouno burgundských vévodů či Podvazkový řád anglických králů. Po smrti Zikmunda se stal suverénem řádu jeho zeť Albrecht Habsburský (1397-1439). Zikmundova jediná politicky nadaná dcera Alžběta (1409-1442) chápala, že řád je spíše jejím dědictvím, jak to ukazuje udělení řádu v roce 1438 kastilskému šlechtici Diego de Valerovi, rytíři Řádu Poslušnosti neboli Bílého orla a Řádu Točenice, vyslanci Zikmunda a Albrechta, od Albrechta II. Habsburského, který insignii dostal ještě jednou od manželky Alžběty.

Otázkou zůstává, zda byl vznášen dědický nárok na suverenitu po smrti Ladislava Pohrobka (1440-1457).

Uherský král Matyáš Korvín se ujal suverenity v řádu a tímto z řádu Draka učinil světský řád uherských králů a v listině o přijetí do řádu Jiřího Tuskanyga z

Klisa vydané roku 1460 je traktován řád (milice, společnost) jako společenství uherského královského dvora.

Pozoruhodným rysem je delegace práva přijímání členů na jiné členy řádu a suzerení řádu.

Delegace je přenesení práv suveréna na osobu k přijetí určitého počtu rytířů. Objevuje se i u jiných světských rytířských řádů, ale u řádu Draka se objevuje častěji a možná toto řešení se objevilo v řádové historii poprvé. Aragonský král Ferdinand I. získal členství řádu v roce 1416 s právem přijmout podle svého uvážení do řádu dalších dvacet rytířů. Kolem roku 1438 suverén řádu Albrecht II. Habsburský udělil řád Draka a řád Poslušnosti neboli Bílého orla španělskému biskupovi Alfonsovi z Burgosu, který směl podle vlastního uvážení předat 30 insignií. V roce 1439 John II. Mowbray, vévoda z Norfolkku, od druhého suveréna Řádu Albrechta II. Habsburského získal řád Draka s právem přijmout do řádu šest šlechticů. Bavorský kníže a dánský, švédský a norský král Kryštof III. dostal právo přijímat členy do řádu. V historii řádu je bílým místem to, jak byla delegované právo skutečně využíváno.

Další zvláštností je suzerenita v řádu, kdy pod svrchovaností suveréna řádu má jiný člen řádu všechna práva hlavy řádu. Z juristického hlediska vychází z právní figury přenesení suverénních práv na člena řádu pocházejícího pravidelně z panovnického rodu. Tato právní figura byla použita v říšském právu u falckrabích (comes palatinus, Hofpfalzgraf). Jedná se v podstatě o nezávislé obedience řádu. Vytvářela se tak pod vlastními panovníky základna rytířů připravených bojovat s pohany a heretiky. Je to také výsledek vytváření politických vazeb říšského panovníka s jednotlivými panovníky Evropy. Tak známe polský královský dvůr řádu Draka, jehož suzerénem byl polský král Vladislav II. Jagellonský. Existoval i litevský velkoknížecí dvůr řádu Draka, kde práva suveréna měl litevský velkokníže Vitold, který se stal členem řádu v roce 1429 a bylo delegováno na něho právo přijmout do řádu neomezený počet rytířů, pokud odpřisáhnou poslušnost stanovám řádu.

Někdy je řád Draka označován za pseudořád (Igor Graus) z důvodu, pokud víme, neexistence vlastního řádového života, a z úředníků řádu známe pouze kancléře řádu. Proto dnes má řád v názvu „dvůr“, neboť řádoví rytíři působili u konkrétního panovníka jako určitá nátlaková skupina týkající se cílů řádu.

Řád byl vyhrazen pro panovníky a vyšší šlechtice, magnáty. Řád Draka patřil k řádům, které udělením insignií pošlechťoval nešlechtice nebo nižšího šlechtice, a to vyšším stupněm šlechtictví, jak to známe u některých dalších řádů (řád Leopolda, Řád Železné koruny).

V rodech dračích rytířů zůstává hluboká heraldická tradice členství v řádu. Jedná se o heraldická dědictví, kdy potomci také užívají na památku řádové znamení. Tento zvyk se rozšířil především v Uhrách (např. Balassa, Báthory, Bethlen, Brezovský, Karolyi, Török). Členové rodu užívali u znaku insignií řádu dědičně a takto si nechali erb i kodifikovat v erbovní listině.

V Čechách a na Moravě po způsobu rytířů v Uhrách začali dračí rytíři obtačtet štít drakem, tedy řádovým znamením. Pravděpodobně první tak učinili u nás členové rodu pánů z Vartenberka, kteří prokazatelně od počátku 16. století si připomínali členství v řádu Čenka z Vartenberka (+ 1425) nejvyššího purkrabí Království českého, přijatého do řádu někdy v letech 1419-1420, jemuž insignie byla zřejmě předána ve Vratislavi ve Slezsku, a to přesto, že po vyhlášení křížové výpravy proti českým husitům se členství v řádu vzdal. Od roku 1758 až dodnes vartenberské štíty ovinuté drakem mají ve znaku dědicové, hrabata z Valdštejna a páni z Vartenberka.

Dnes na Moravě a v Čechách užívá pět respektive čtyři dračí rytíři štít obtočený zlatým drakem s červeným křížem na křídle, a potomci užívají zeleného draka bez kříže, jak to vidíme v občanských znacích Mgr. Zuzany Liborie Bílé, Do.M.,Eq.V, a Rostislava Drápely, Eq.M.

Tato tradice nám znemožňuje zjistit, zda řád na počátku 16. století zanikl nebo dále trval, jak tvrdí řádoví historici. V podstatě každý z uherských králů měl potenciální možnost udělovat Dračí řád a bylo na jeho vůli, zda tak učinil. Dnes je jeho legitimita odvozována od suzerénů řádu.

Zvláštním rysem řádu je členství žen již od doby jeho založení. Zakládající členkou byla Zikmundova manželka Barbora z Celje, dcera Hermana z Celje, a též Zikmundova dcera Alžběta. Zřejmě se původně jednalo o ženy s panovnickou krví.

Na závěr je nutné opět zdůraznit, že rekonstruovat dějiny řádu je vzhledem k mezerovitosti pramenů obtížné, a bude třeba trpělivě sbírat další dějinné střípky.

Prameny a literatura:

Moravský národní archiv, Archiv Královského řádu moravských rytířů sv. Rostislava a Kolumbana, fasc. II. G.5.Bil.2. Znak Mgr. Zuzany Liborie BÍLÉ, Do.M.. Eq.V., fasc. II.5.Dra.4. Znak Rostislava DRÁPELY, Eq.M.

BAUM, Wilhelm: Císař Zikmund, Kostnice, Hus a války proti Turkům, I. vydání, nakladatelství Mladá Fronta, Praha, 1996, 405 s.

Der Drachenorden und seine Insignien, in: Ausstellungen „Europäische Kunst um 1400“, Wien 1962

ERIKSON, B.: The European Orders of Chivalry, Stockholm 1971

GRAUS, Igor: Pro virtute et merito – vznik a vývoj vyznamenání do roku 1815, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2017.

KASÍK, Stanislav: Vartenberkové. In: Heraldika roč. 14, č. 3/1981 s. 127-141

NOVÁK, Jozef: Rodové erby na Slovensku I, Kubínyiho zbierka pečatí, vyd. Osveta, Martin 1986, 220 s.

NOVÁK, Jozef: Rodové erby na Slovensku II. Peťkova zbierka pečatí, vyd. Osveta, Martin 1986, 220 s.

OSWALD, Gert: Lexikon der Heraldik, VEB Bibliographisches Institut Leipzig, Leipzig 1984, I. Auflage, s.104.

PELANT, Jan: Erby české, moravské a slezské šlechty. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2013.

SKOUMAL, Karel: Aplikace insignií světských rytířských řádů na náhrobcích. In: Genealogické a heraldické informace 2016, vydala Moravská genealogická a heraldická společnost, Brno 2017, s. 155.

VRTEL, Ladislav: Osem storočí slovenskej heraldiky, Matice slovenská, Martin, 1999, s. 77

Insignie Dračího řádu v erbovníku kostnického měšťana Konráda Grünenberga, Bavorská státní knihovna Mnichov, sign. CGM 6210.